

őszinte vonzódása Murádin László emberi egyéniségéhez. Dolgozik, jön-megy, jár közöttünk, most gyakran Budapesten is, láthatóan otthon van ebben a nem mindig barátságos világban.

Rég tervezzük az Anyanyelvápolók Erdélyi Szövetségében, hogy díjat alapítunk, Előbb a *Nyelvrontás* megbélyegző díját adtuk ki néhány évvel ezelőtt (erre továbbra is sokan rászolgálnának). Most a *Nyelvörzés Díját* elsőként és nem véletlenül, éppen Murádin Lászlónak nyújtjuk át 70. születésnapján. Az ő személye fémjelzi magát a díjat is; ez nem a céhbeltiek elismerése (az AESZ, ugyanis maga az erdélyi anyanyelvi mozgalom), és a továbbiakban sem okvetlenül a céhbeltieknek szánjuk. Csak olyanoknak, akik - céhen kívül vagy céhen belül - életüket tették föl az anyanyelv, a magyar nyelv szolgálatára. (...)

Péntek János

(Megjelent az Édes Anyanyelvünk XIII. évfolyamának 1. számában,
(Utánnnyomás a Szabadság 2001. április 28-i számából)

Bogot köt, csomót köt

Mi a neve a kötélén, madzagon hurkolva kötött csomónak?

A levélben feltett kérdés vitatéma volt egy kolozsvári és egy csíkszeredai illetőségű személy között. Mielőtt azonban válaszolnánk a kérdésre, szükséges hangsúlyoznunk, hogy az elnevezésekben nemcsak táji különbségek vannak, hanem határvonalat lehet és kell húzni a tájnyelvi, a szélesebb körben használt és értett "népies", valamint az irodalmi szintre emelkedett köznyelvi kifejezések között.

A székely beszédben és a vele szomszédos mezőségi nyelvjárás keleti felében általánosan a bog szó jelöli a fogalmat; bog van a fában, bogot kötnek a zsebkendőre, a madzagra (spárgára), a cernára, a cipőfűzőre, illetőleg kioldja a bogot az, aki **kibogozza**.

A **bog** szót az Értelmező Kéziszótár országosan ismert "népies" stílus - minősítéssel szótározza, ám a bogoz szót már irodalminak tartja, főleg ebben az átvitt értelemben: '(a kérdést) megoldani igyekszik'. A **bog** (és a göcs) szó átvitt értelme ugyanis: 'bonyodalom, szövevény', miként a megoldandó feladatnak sok ága-boga is lehet.

A Szilágyságban a fenti bog szónak magashangú párja él, a **bög (böök)**. Ezt a változatot tájszóként értelmezzük, de már szélesebb körben használt "népies" szó, a nálunk Szatmár környékén élő **göb**, mely a szilágysági **bög** szónak hangátvetéses alakváltozata.

Kolozsvár szomszédságában, a mezőségi nyelvjárás nyugati felében, továbbá Aranyosszéken a zsinigre, zsebkendőre **göcsöt kötnek**, s **göcs** van a fában is. A göcs tájszó, miként származékai, a **göcsös, göcsöz** is.

A vele etimológiailag összefüggő szóalak a **görcs**. A **görcs** 'csomó, bog' értelemben - így használják a szót pl. Domokoson, Magyardécsén és néhány érmelléki és Arad környéki faluban - már nem táji, hanem "népies" stílus - minősítést kap. Így lehet egy dudoros, csomós ág, fa: **göcsörtös**.

Persze, a **görcs** szónak, a fenti alapjelentéséből kiindulva, számos, elvont jelentésárnyalata is alakult. Az izmok hirtelen és akaratlan (fájdalmas) összehúzódása kapcsán mondjuk: **Görcsöt kapott a lába**.

A makacsul kitartó, szívós magatartás is lehet **görcsös**. **Görcsösen ragaszkodik a nézeteihez** - jelentjük ki.

Miként a **bog** mellett a **bög**, a **göcs** szónak is van hangátvetéses alakváltozata; ilyen a Kalotaszegen használt **csög**. Mondanom sem kell, hogy a **csög** tájszó. Érdekes, hogy nálunk csupán a Bánságban, a bánsági magyar nyelvjárásokban élnek a fenti értelemben is

irodalminak tartott **csomó** szóval. Itt nem **bog, bög, (görcs) göcs, csög**, hanem **csomó** van a kötélen, a fonalon. Ezt a szót találjuk ebben a kifejezésben is: **gordiuszi csomó**.

Az irodalmi nyelv szerint **csomó** a neve minden laza anyagban, élő szervezet szöveteiben megkeményedett résznek: **csomó** van a fában és **csomó** lehet a rántásban, és **csomók** lehetnek az embernek a nyakán... A **csomó** jelentésköre a továbbiakban erősen kibővült. A kérdésnek sok ága-boga van, most talán ne fejtegetjük.

Nem kell azonban lebecsülnünk a nyelvtörténet vonatkozásában a **göb** és **gob** alakpárt sem, gondoljunk csak arra, hogy egy nazális járulékhang gyakori betoldásával keletkezett a **gömb** és a **gomb**, a **gömböc** és a **gombóc** szavunk; mindegyikük elég nagy "csomó".

Murádin László

Otthonról - haza

Wertán Zsolt: Emlékek a 2000. évi körutazásról 2. rész

Kerestelek (Cristelec), Feneketlen tó. Nemrég még fürödtek benne, mára a vízi növényzet benőtte.

Szilágysomlyó (Simleu Silvaniei). Átmegyünk a Krasznán, előnyös fekvésű település: dombkoszorú öleli. Hasonlatos a Cenk és a dombvonulatok által dédelgetett Brassóéhoz, csak kisebbek a méretek. A Báthoriak a XIV. században jelentek meg Somlyón.. Báthori Istvánt máig nagyon szeretik a lengyelek. Lengyel mondás: "vagy meg sem született volna, de ha már megszületett, nem kellett volna meghaljon". Krakkói síremlékén (a Wawel híres Zsigmond-templomában, amely a lengyel királyok koronázó- és temetkezőhelye) állandóan friss virág díszel.

Dr. Mártonffy István vezet fel lépcsőkön és szerpentes emelkedőn a dombocskán álló szilágysomlyói katolikus templomhoz. A lengyel király apja, Báthori István vajda alapította. 1532-ben épült. Az 1600-as törökdúláskor a hajó leégett, de a gótikus szentély megmaradt.

Medve Sándor építómester 1666-ban a hajót barokk stílusban építi újra. Barokk főoltárán - a Varjú család adománya - Szt. Péter és Szt. Pál álló szobra. Szt. István és Szt. László szobrát oldalra helyezték. A főoltár alatt üresen tátongó kriptát fedezték fel. Kőből faragott reneszánsz oldalajtó. Az oltármutatón lengyel szöveg. Megvan még a XVI. századi eredeti nagyharang, repedt állapotban. A szentély gótikus boltozatán a hevederek szép hálómintát nyújtanak.

A templomdombon az emlékmű felállítását a hatóság még nem engedélyezte, pedig lényegében saját telek. Egyelőre még a templomban van elhelyezve, esetleg később majd sikerül felállítani. Itt minden szeptember utolsó vasárnapját érintően megrendezik a "Báthori napok"-at, s ez egyben a szilágysomlyói magyarságnak is ünnepe. A tágabb környéken, mondhatni egész Észak-Erdélyben is ez az egyetlen templom, amely katolikus kézen maradt a reformáció elterjedésekor. A kolozsvári Szt. Mihály templom például akkoriban unitárius lett, a freskókat bemeszelték. Később Mártonffy István püspök úr visszaszerezte. A restaurálásakor, amikor a falfestést leszedték, kikapart szemű szentek képeire bukkantak.

Dr. Mártonffy István említi, hogy 1739-ben egyik öse, Mártonffy Kristóf érdemeiért Mária Teréziától nemességet kapott, de nagy összeget is kellett fizetnie (később láttuk nemesi levelét is, Christophoro Mártonffy...). Szamosújvárott született a szépapja, míg dédapja és nagyapja már itt, Szilágysomlyón. Nagyapja, *Dr. Mártonffy Lajos* geológus, egyetemi végzése után a Szamosújvár-i Örmény Katolikus Gimnáziumban lett tanár. "Nos hát, fiatalon elkerült Szamosújvárra, ahol meglátni és megszeretni egy kicsi fekete örmény leánykát, Merza Gabriellát, hát az egy percbe tellett - és ott nősült meg. Négy gyerek lett és nagyapám sajnos 1910-ben vakbélperforációban meghalt. Akkor a család beköltözött Kolozsvárra a Merza nagyanyám rokonságához. Merza Gyula pápai lovag lett, Merza Lajos szintén potentát